

Архивска грађа чини значајан дио културног наслеђа сваког друштва и народа. Аутентичан је свједок човјека о времену у којем је настала и живо свједочанство за освјетљавање прошлости. Свако организовано друштво системом закона штити и чува архивску грађу. Фонд перашког архива везан је за период од 1441. до 1945. године. Документа су везана за период млетачке владавине, турске претензије ка освајањем Пераста, вријеме Кандијског рата (оружани сукоб између Млетачке републике и њених савезника Витезова Хоспиталаца, Папске државе и Француске са једне, Османског царства и Берберских земаља са територијама у сјеверној Африци под влашћу Османлија са друге стране). Период прве аустријске владавине, руске, француске и привремене владе Црне Горе и Боке Которске, друге аустријске власти и период после Првог свјетског рата у Краљевини Југославији па све до краја Другог свјетског рата: сви наведени периоди обухваћени су перашким архивом.

Сачувани списи свједоче о изградњи многих грађевина које су и данас симбол давно прошлог, међутим не и заборављеног времена. Посебно су значајна документа везана за поморство Пераста јер се зна да је оно било најважније за формирање и уобличавање живота по коме је наш град надалеко познат.

Архив перашке општине сачињен је од докумената насталих за вријеме битисања важних особа за историју града Пераста, као и њиховог учествовања у свјетовном и духовном животу. Грађа се односи и на историјски развој мјеста, кроз историјско напредовање Пераста и његово прерастање у самосталну општину која је имала заокружене управне институције. Састоји се од аката, дукала, повеља, докумената, писама и других материјала који су перманентно чувани на адекватан начин. Сачуван је велики број докумената везан за период владавине млетачке републике (односи Пераста са Котором, Паштровићима, Прчањом, Рисном, Добротом, Столивом, Ораховцем...). Ту се налазе и документа везана за опсаду Котора од стране Хајрудина Барбаросе, свједочанства о ропству Пераштана у Тунису, хајдучка четовања, преписке са представницима турске власти у Херцег Новом и Рисну.

Сигнатура фонда је МЕ МГП ПА. Језик у грађи је италијански, српско-хрватски, старословенски, турски, руски, њемачки, француски. Писмо у грађи: латница, ћирилично писмо, османлијско, руско, њемачка готица (Снежана Пејовић, Архивски фондови млетачког периода у Музеју града Пераста, Општина Пераст ПА Пераст, 1444 – 1945, Котор – Пераст, 2009/2011).

Ћирилична грађа је мали али јако важан дио фонда архивске грађе перашке општине. Односи се на период од 1633. до 1851. године. У питању су ћирилична документа која су исписивана од стране разних састављача и писара, махом приучених, или самих пошиљалаца, изузев у случају када је акта турских главара Новог писао службеник новске капетаније, Дубровчанин поријеклом, Михо Кувелђић. Друга значајна скупина писама перашкој општини настала су у подручју Риђана. Упутио их је православни свештеник, поп (протопоп) Радул, могуће из Дврсног (или Корјенића), перашким капетанима и старјешинама током Кандијског рата. Трећа скупина писама перашкој општини долази из руке Мехмед – аге Ризванагића, рисанског диздара и новског и рисанског назора, који је свакако налазио бројне разлоге за сачињавање дописа сусједној општини. (Горан Ж. Комар, Ћирилична документа перашког архива, 2013.)

На овој изложби представљена су ћирилична документа везана за период Кандијског рата (1645.-1669. године), као и период Морејског рата (1684.-1699. године).

О некадашњој слави Пераста, данас мјеста с неколико десетина стално настањених душа, говоре бројна писана дјела и палате славних капетанских породица. Године успона и падова оставиле су трага и на хартији и на камену. Значај града Пераста нарочито је растао од друге половине 15. вијека, кад су се Турци спустили на обале Бококоторског залива. До краја 15. вијека, Турска је држала подручје од Херцег-Новог до Рисна. Пераст је постао гранични град под управом Венеције. То су биле најтеже али и најславније године града. У више наврата тешко је страдао од гусарских похода. Турци су подржавали гусарење и сматрали га исправним средством борбе против невјерника, док су Пераштани управо очврснули будући да су стално били притиснути између Котора и Турака.

Другу половину 17. вијека у Европи су обиљежиле борбе западних земаља против Турака. Велико окупљање турске војске на сјеверу искористила је Венеција која је покренула нови рат, потпомогнута од папске државе и савезника, рат који се у историји назива и Морејским. Претензије отоманске империје биле су перманентне. Њихова сила и моћ, опкољеност Пераста са свих страна осим са мора, пале су у воду пред јаким и снажним отпором перашког становништва.

О наведеном нам свједочи и велика битка за Пераст, 15. маја 1654. год. у којој је погинуо чувени Мехмед-ага Ризванагић, рисански диздар и рисанско - новски назор.

Изложба је посвећена једном дјелу перашке историје, односима између Пераста и Турака, који нису били само ратно непријатељски, већ су имали и блиско пријатељске и економске односе, а која је до сада ријетко или нимало експлоатисана.

Куриозитет изложбе је писмо Миха Кувелџића од 19.септембра 1633.год. перашком капетану Андрији Петровићу, званичног турског ћириличног писара у Херцег Новом. Из овог писма се види да је он истовремено извјештавао и Дубровчане и Пераштане те да је обављао дјелатност тоструког службеника обавјештајца.

Богата културна баштина нашег малог поморског града, са дугом културном традицијом, по први пут је приказана кроз сегмент ћириличних писама из периода везаног за Морејски и Кандијски рат.

Пераст је, у смислу културноисторијског приказа представљен кроз много видова, изложбама, поштовањем старих обичаја и перашког насљеђа, а овом изложбом је по први пут кроз ћириличне списе који се односе на везе Отоманске и Млетачке власти које су се укрштале на овом веома малом и згуснутом простору, освјетљена још једна нота богате и инспиративне историје нашег града.

Некада, а и данас људска мисао, записана и сачувана, буди интересовање и жељу за сталним проучавањем тог доба које је временски далеко, а тематиком веома близу. Свакоме од нас понаособ дозвољено је да кроз прочитан документ доживи то вријеме и дешавања у њему протумачи на свој начин.

Документариста

Мирјана Вукасовић